

Tarih: 09.01.2006

Araştırma Raporu

Sayı : 2006 – 42 / 15
Konu : Avrupa Birliği Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları

Hazırlayan: Nazlı MAÇ

AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİNDE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

1. GİRİŞ

3 Ekim 2005 tarihinde Türkiye-AB Müzakere sürecinin resmen başlamasıyla hem 40 yıllık Türkiye-AB ilişkileri çok ileri ve adeta geri dönülmez bir aşamaya varmış, hem de önümüzde 10-15 yıl süreceği tahmin edilen bir zorlu müzakere dönemi başlamıştır. AB ile yürütülecek müzakerelerin Türkiye açısından başarılı bir şekilde kısa sürede tamamlanabilmesi, ülkemizin iyi bir altyapı ve kapsamlı bir hazırlıkla müzakere sürecini yönetmesi ile mümkündür. Ancak bu süreç, sadece devletin değil, sosyal tarafların, sivil toplum kuruluşlarının, akademik çevrelerin etkin şekilde katılımlarını ve görüşlerini aktarmalarını gerektiren bir süreçtir.

Avrupa Birliği tanımlamalarına göre sosyal ve ekonomik aktörleri temsil eden kuruluşlar (iş dünyası örgütleri, sendikalar ve işveren konfederasyonları) ve sivil toplum kuruluşları (toplumsal kuruluşlar, dini topluluklar ve medya) sivil toplumu oluşturmaktadır.

Aday ülkelerde, AB'ye üyeliğin önkoşulunu oluşturan Kopenhag Kriterlerine uyum çerçevesinde sivil toplumun gelişmesine büyük önem verilmektedir. Sivil Toplum Kuruluşları (STK'lar), temsil ettikleri kitlelerin, toplumsal yaşamın tüm yönlerine ilişkin görüş, endişe ve taleplerine aracılık etmektedir. Dolayısıyla, farklı çıkarların dile getirilebilmesi ve katılımcılığın sağlanabilmesi açısından, STK'ların karar alma mekanizmasına katılımı şarttır. Hatta günümüzde bu katılımın şekli ve oranı bir ülkedeki demokrasi standartlarının seviyesini gösterir hale gelmiştir. Bu çerçevede Türkiye'de Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde STK'ların güçlendirilmesi ve bu sürece dahil edilmesi gerekmektedir.

2. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE SİVİL TOPLUM

Demokratik toplumların ve "Avrupa Kimliği"nin ayrılmaz bir parçası haline gelen sivil toplum, "Sosyal Avrupa"nın inşasında ve Avrupa bütünleşmesinde çok önemli bir yere sahiptir. AB'nin tarihsel gelişimi içinde, Topluluk politikalarında ve faaliyetlerinde, çok çeşitli toplumsal çıkarların temsil edilmesinin en etkili yolu olan sivil toplum örgütlenmesinin giderek daha güçlü bir konuma ulaştığı görülmektedir.

Avrupa Birliği'nde STK'lar, yorum ve değerlendirmelerinin "bağlantısız ve özgür" nitelikleri nedeniyle, karar ve görüşlere daha yoğun katılmaları yönünde teşvik edilmektedir. Bu durum, farklı grupların ve akımların seslerini duyurabilmelerini sağlayarak 'katılımcı demokrasi' anlayışını güçlendirmektedir. Avrupa Birliği, bu katılımın mümkün olan en etkili ve sorunsuz şekilde gerçekleşebilmesi için kuruluşların yapısı ve bunlarla ilişkiler konusunda çeşitli yöntemler belirlemektedir. Örneğin Avrupa Parlamentosu özellikle, çevre, tüketici hakları ve sosyal haklar alanlarında sivil toplum kuruluşları ile eşgüdüm içinde çalışmaktadır. AB Komisyonu da sivil toplum kuruluşları ile sıkı bir işbirliği içindedir. Bu işbirlikleri, kurumsallaşmış danışma mekanizmaları çerçevesinde işlemektedir. Başta sosyal diyalog olmak üzere, sosyal ortaklara danışma, ortak komiteler, forumlar ve üçlü danışma süreçleri oluşturularak, AB seviyesinde örgütlenmiş STK'ların AB kurumları tarafından alınan kararlara üst düzeyde katılımları sağlanmaktadır.

Avrupa Komisyonu, 2002 yılında kabul ettiği bir dizi prensip kararıyla sivil toplum ile yürütülebilecek olan çalışmalarda etkili bir iletişim ve işbirliğinin oluşturulması için öngörülen minimum standartlar belirledi. Bu prensipler kısaca, açıklık, katılımcılık, sorumluluk, şeffaflık, etkin olmak, ve tutarlılık olarak öngörülmüştür. Özde, bu prensipler Komisyon' un STK' lara bakış açısını yansıtmaktadır.

3. AB MÜZAKERE SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE SİVİL TOPLUM

Türkiye'de özellikle 1980 sonrası dönemde gelişim gösteren sivil toplum kuruluşlarını, önümüzdeki süreçte çok önemli görevler beklemektedir. Türkiye'de artık sivil toplumun çeşitli konularda sesini yükselttiği ve toplumsal hayattaki rolünün giderek arttığı görülmektedir. AB'de olduğu gibi, Türkiye'de de sivil toplum kuruluşları, yönetimde yeni açılımların, işbirliklerinin, sorumluluk paylaşımının, şeffaflığın; toplumda ise uzlaşmanın motoru olmaya adaydır.

Bu süreçte siyasi ve ekonomik kriterlere uyumun yanı sıra, son derece teknik, detaylı, kapsamlı kurallar bütününe uyum sağlanacak ve uyumun etkileri toplumun tüm kesimlerine yansiyacaktır. Katılım müzakerelerinin sağlıklı işleyebilmesi için temin edilmesi gereken iki ilke vardır. Bunlardan “şeffaflık”, ilgili kesimlerin süreci izleyebilmelerini, “katılımcılık” ise görüş ve taleplerin sürece yansıtılabilmesini ifade etmektedir. STK'ların önemi bu noktada daha da net bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

AB üyeliğinin bir gereği olarak, AB de yerleşik olan anlayışın, ülkemizde yerleşmesi, derneklerin ve vakıfların demokratik bir ortamda faaliyette bulunup, hoşgörü ortamının yaratılması katılımcı toplumunun bir anlayış parçasıdır. Bu bağlamda başta dernekler yasası olmak üzere, tüm mevzuata yansımaları, anayasal güvence altına alınması ve sivil toplumun hareket alanının genişletilmesini sağlayacak bir çerçeveye oturtulması yönünde çalışmalar yapılmaktadır.

Avrupa Birliği müktesebatına hızlı bir uyum için 2001 yılında Türkiye'de Avrupa Birliği tarafından bir program başlatılmıştır. Sivil Toplum Geliştirme Programı (STGP), Avrupa Birliği'nin, Türkiye'de sivil toplumun kapasitesinin gelişmesiyle birlikte, demokratikleşmedeki rolünün artması için 2001 yılında başlattığı bir programdır. 2001 yılında başlatılan STGP, beş farklı programdan oluşmaktadır. Bunlar; yerel-sivil girişimler, Türk-Yunan sivil diyalogunun geliştirilmesi, sendikalar arası diyalogun ve kapasitenin geliştirilmesi, ticaret ve sanayi odalarının AB'deki muadilleriyle diyalogunun geliştirilmesi ve polis, profesyonellik, kamudur..

Bunun haricinde sivil toplum alanında Türkiye'deki mevzuatın AB müktesebatına uyumu için önemli çalışmalar yapılmış ve Türkiye-AB ilişkileri hukukumuz üzerinde önemli yansımalara neden olmuştur. İlk olarak 2001 tarihli Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Programda derneklerde özgürlükçü bir düzenlemenin gerçekleştirileceği taahhüt edilmiştir. İkinci olarak, 23 Haziran 2003 tarihli düzenleme ile AB' ye karşı derneklerde özgürlükçü düzenleme iradesi teyit edilmiştir. Bu bakımdan, şu anda derneklere ilişkin düzenlememiz, Kara Avrupa'sındaki ulusal hukukların düzenlenmesinden çok farklı değildir. Genel olarak sivil toplumun gelişmesine uygun bir demokratik mevzuat ortamı giderek somut adımlar atılmaktadır.

Ancak, Türkiye'deki STK sistematığının, AB modeline göre yeniden şekillenme süreci devam etmelidir. Bu çerçevede, denetim ve kontrol işlevlerinin “iyi yönetim” ilkelerine göre düzenlenmesi, kamu kesiminin karar alma mekanizmasına STK'ları daha çok dahil etmesi gerekmektedir.

Esasen özellikle Gümrük Birliği'nin tamamlanması öncesindeki dönemden başlayarak, özel sektör temsilci kurumları, sosyal ortaklar ve STK'lar, çeşitli kamu birimleri ile mevzuat hazırlama sürecinde birlikte hareket etmektedirler. Bugün de oluşturulan yasa taslakları ilgili sektör temsilcilerine ve STK'lara gönderilmekte, özellikle AB ile ilişkiler kapsamında oluşturulan alt ve teknik komitelere STK'ların katılımı teşvik edilmektedir. Ancak uygulamada halen sorunlar bulunmaktadır. AB üyelik süreci büyük bir “zihniyet değişikliği” gerektirmektedir. Bu husus kesinlikle STK'ların varlığı ve karar alma mekanizmasına katılımı konusunda da geçerlidir.

Diğer yandan Türkiye'de sivil toplum örgütlerine de bazı görevler düşmektedir. STK'ların öncelikle, kendi alanlarındaki AB ve Türk mevzuatına hakim olmaları, ilgili bakanlıklar, kamu kurumları, diğer STK'lar ile koordinasyon oluşturmaları ve AB üyesi ülkelerin muadil STK'ları ile yakın işbirlikleri kurmaları gerekmektedir. Ayrıca, temsil ettikleri kesimleri süreç boyunca bilgilendirmeleri, uyumun yansımalarına hazırlamaları, görüş ve talepleri rasyonel bir biçimde sürece yansıtılmaları çok önemlidir.

Sürecin sağlıklı işleyebilmesi açısından, STK'ların müzakere pozisyonlarının hazırlandığı çalışma gruplarında yer alması gerekmektedir. Müzakere pozisyonu, aday ülkenin her müktesebat başlığında, ulusal mevzuatını ne şekilde ve hangi takvimle AB müktesebatına uyumlu hale getireceğini ve uygulayacağını, varsa uygulama için ihtiyaç duyduğu geçiş dönemi/istisna taleplerini ve gerekçelerini ortaya koyduğu belgedir. Öte yandan, müzakere pozisyonlarının tüm görüş ve taleplerin yansıtılabileceği belgeler değildir. Dolayısıyla, STK'ların, bu süreçte, hedefin katılımı birlikte müktesebatın tümünü benimsemek ve uygulamak olduğunu; geçiş dönemi ve istisnalarla ilgili olarak ancak “olmazsa olmaz” taleplerin gerçekçi analizlere dayandırarak ortaya koyulması gerektiğini temsil ettikleri gruplara çok iyi anlatmaları gerekmektedir. Bunun için öncelikle temsil ettikleri kesimleri sürecin işleyişine ilişkin bilgilendirmeli ve kendilerine yansıyan görüş ve talepleri değerlendirip dengeli ve rasyonel bir hale dönüştürme kapasitesine sahip olmalıdırlar.

Bu süreçte STK'ların rolü elbette sadece ülke içindeki hazırlıklar ile sınırlı değildir. Türkiye'nin üyeliği onay aşamasına geldiğinde AB kamuoyu son derece etkili olacaktır. Türkiye'nin üye olması için bazı ülkelerde yapılacak olan referandumlar için AB toplumları Türkiye'nin üyeliğine hazırlanmalıdır. Dolayısıyla, AB ile ilgili alanlarda faaliyet gösteren STK'ların, AB'deki muadilleri ve şemsiye örgütleri ile birlikte, ortak projeler üretme ve lobi çalışmaları yapma gibi roller de üstlenmeleri gerekmektedir. Bu anlamda AB Komisyonu Ekim 2004 tarihli raporu ile üye ülkeler arasında endişelerin ve görüşlerin içten ve açık bir şekilde tartışılacağı bir diyalogun geliştirilmesi gereğini vurgulayarak bunda da en önemli rolü AB'nin de desteğiyle sivil topluma vermiştir.

Komisyunun 29 Haziran 2005 tarihli 'Sivil Toplum ile Diyalog Tebliği' ve 9 Kasım Genişleme Strateji Belgesi'nde de Türkiye'nin AB ülkelerinde doğru algılanmasının önemi vurgulanmıştır. Bu görüş 'AB içinde Türkiye konusunda var olan derin görüş ayrılıklarının giderilmesi ve Türkiye'nin entegrasyonuna yaklaşımlarını boyutlandırmak gerekiyor' ifadeleri ile belirtilmiştir. Böylece tarafların birbirlerine yaklaştırılacağı ve ortaya çıkan fırsat ve zorluklar konusunda bilincin artacağı, karşılıklı anlayışın gelişeceği beklenmektedir.

4. SONUÇ

Türkiye'de tüm toplumun desteğini gerektiren Avrupa Birliği'ne katılım sürecinde, devlet kurumlarının mevzuat uyumlaştırma faaliyetlerini yürüterek, AB kurumlarıyla sürekli diyalog halinde kalarak asli görevi üstlendikleri doğrudur. Ancak üyelik sürecimizin kolaylaşması ve toplumun tüm kesimlerinin çıkarları doğrultusunda şekillenen politikalar ile sürdürülebilmesi açısından sivil toplum kuruluşlarının katkıları büyük önem taşımaktadır.

AB ve Türkiye bütünleşme sürecinin hızlandığı bu günlerde, sivil toplum alanında AB müktesebatına uyum amacıyla gerçekleştirilen uyum yasalarının Türkiye' de uygulanma boyutunda pozitif bir sonuca ulaşmadığı açıkça görülmektedir. Özellikle sivil toplumun AB ile müzakere sürecine katılımı, Türkiye'de hem idari müzakere örgütlenmesinde hem de sivil toplum kesimlerinde netlik kazanmış değildir.. Bu nedenle sayıları 150 binlerle ifade edilen sivil toplum örgütleri nezdinde, Türkiye'de daha şeffaf bir müzakere sisteminde, müzakere başlıklarına göre oluşturulacak çalışma gruplarının netleşmesi ve bunlara dileyen sivil toplumun katılımı konusunda mekanizmaların açık ve anlaşılır olması sağlanmalıdır. Böylece süreklilik kazanacak bir platform ile sivil toplumun kamu tarafından dikkate alınmamış fakat hayati önemdeki konuları sisteme dahil etmesi ve bunlara uygun tedbirlerin alınması mümkün olabilir.

Ayrıca Sivil Toplum Kuruluşları, Türkiye'nin dış tanıtımı ve lobicilik alanlarında yaratıcı fikirlerle geliştirilmiş projeler üzerinde çalışmalıdırlar. Kimi kurumlarda oldukça gelişmiş yöntem ve açık yaklaşımlarla yapılan hazırlıklara görüş, öneri, problem, teknik çalışma gibi katkılar iletilmeli ve mümkünse sürekliliği olan çalışma platformları oluşturulmalıdır. Nihai hedef, ulusal çıkarları artırarak AB'ye etkin bir üye olmaktır. Sivil toplumun da gelişmesine katkıda bulunacak bu süreçte tüm sivil toplum birimlerine görevler düşmektedir.

5. KAYNAKÇA

AKSOY, Murat, “Avrupa Birliği ve Sivil Toplum Kuruluşları”, **Sivil Toplum Kuruluşları Sempozyumu**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, Mayıs 2001

Basın Duyurusu, “AB ve Aday Ülkeler Arasında Sivil Toplum Diyalođu”, Bakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı AB Genel Müdürlüđu, 03.08.2005

[http://www.dtm.gov.tr/ab/SonGelismeler/com\(2005\)290.doc](http://www.dtm.gov.tr/ab/SonGelismeler/com(2005)290.doc)

BİLEN, Gülhan, “Müzakerelere Sivil Katılım”, **Radikal**, 05.01.2006

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=174933&tarih=05/01/2006>

ÇELEBİ, Süleyman, “Sivil toplum olmasaydı müzakere başlamazdı”, **Hürriyet**, 28 Kasım 2005,

<http://www.hurriyet.com.tr/avrupabirligi/3573733.asp>

KUDATGOBİLİG, Tuđrul, “Müzakere Süreci ve Bize Düşen Görevler”, **İşveren Dergisi**, Ekim 2005, http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=1247&id=69

KÜÇÜKTOK, Güven, CEYLAN, Emrah, “Kalkınma, Sivil Toplum ve Türkiye”, **Sivil Toplum Düşünce ve Araştırma Dergisi**, Cilt: 3, Sayı:11 , <http://www.siviltoplum.com.tr/>

ÖKÜTÇÜ, Davut, “AB İle Müzakerelerde STK’ların Rolü”, **Türk Eğitim Vakfı**,

http://www.tev.org.tr/soylesi_detay.asp?record_id=5&menu_id=42